

Lydia Wahlström (1869–1954)

ANN-MARIE PETERSSON

En av de obestridliga pionjerna i den kvinnliga rösträttsrörelsen var Lydia Wahlström. Hon kom att bli en pionjär i flera avseenden: som kvinnlig akademiker, som förkämpe för kvinnans politiska rösträtt och som ständigt verksam för att lyfta fram de speciella kvinnoproblemen i historien och i samtiden.

Barndom och uppväxt

Lydia Wahlström föddes 1869 som den fjärde av fyra systrar, i prästfamiljen i Lundby församling i Västerås stift. Att hon över huvud taget fick lov att studera hade förmodligen att göra med att främst fadern betraktade Lydia som en ersättning för en son. I hemmet i Barkarö prästgård fick hon också den första delen av sin utbildning från faderns bibliotek, trots att modern och systrarna i religiöst nit utövade en viss censur över hennes läsning. ”Vad tjänar all din läsning till? Allt skall ju ändå hamna i grytorna”, uppges modern ha sagt om Lydias läshunger. Modern karakteriseras som mycket begåvad och viljestark och hade själv velat utbilda sig vidare, men hade, om än med viss svårighet, funnit sig i den traditionella kvinnorollen.

Lydia Wahlström identifierade sig tidigt med faderns roll som präst. Hon skrev predikningar, ordnade husförhör med dockorna och utgav Barkarö Prästgårds veckoblad. Hon säger själv att hon fick en chock den dag hon insåg att hon som flicka inte skulle kunna tillåtas bli präst. Hennes roll blev i stället att uppträda som aktiv förebild för de kvinnor som utifrån en kristen uppfattning krävde kvinnans emancipation. Kvinnan borde medges en kallelse som inte bara gällde rollen som maka och mor.

Skolgången fortsatte, då Lydia som fjortonåring inackorderades i ett skolhem för unga flickor och hon drömde tidigt om att bli student. Hon studerade därefter vid Wallinska skolan i Stockholm, blev student 18 år gammal, och året därpå skrevs hon in vid Uppsala universitet.

Forum för att diskutera kvinnofrågan

När den konservativa föreningen Heimdal grundades 1891, ville Lydia Wahlström gärna bli medlem, men det visade sig att föreningen inte ville välja in kvinnor. I stället var hon med om att bilda Uppsala kvinnliga studentförening och var föreningens första ordförande. Detta var vid en tidpunkt då de kvinnliga studenterna varje år gick att räkna på den ena handens fingrar. Sedan den första kvinnliga studenten skrivits in 1872 hade de följande 16 åren endast totalt 39 kvinnliga studenter börjat vid Uppsala universitet och på Västmanlands-Dala nation blev hon den andra kvinnliga studenten genom tiderna. De totalt 13 kvinnliga studenterna som läste vid universitetet detta år utgjorde mindre än en procent av universitetets studenter.

Uppsala kvinnliga studentförening blev Lydia Wahlströms första forum för diskussioner om kvinnofrågan. Flera sidor långa referat i föreningens protokollsbok vittnar om debattglädje och starkt engagemang i frågan. Hösten 1898 avgick hon som ordförande i Uppsala kvinnliga studentförening, några månader före sin disputation.

Uppsala kvinnliga studentförening verkade som ett nätverk, där medlemmarna behöll kontakter med varandra långt efter det de slutat studera vid universitetet. Sin största betydelse hade föreningen givetvis då de kvinnliga studenterna var så få att de behövde varandras stöd och uppmuntran i en totalt mansdominerad miljö.

Kandidatexamen och forskarutbildning.

Lydia Wahlström studerade för sin kandidatexamen historia, latin, konsthistoria med litteraturhistoria, nordiska språk, statskunskap samt mineralogi med geologi och hon påbörjade sin forskarutbildning 1891. Hon sökte sig till Harald Hjärnes utbildning, som var nyorienterad i flera avseenden, dels genom seminarieformen, som innebar krav på hög aktivitet med analytisk skärpa från doktoranderna, dels genom Hjärnes eminenta förmåga att stimulera och entusiasmera studenterna. Lydia Wahlström förefaller ha funnit sig väl tillrätta i forskarutbildningen. I Historiska föreningen höll hon tre föredrag under åren 1892–95. Hon var heller inte ensam kvinnlig forskarstuderande. I Hjärnes seminariegrupp ingick bl.a. även Alexandra Skoglund och Anna Forsell, som senare gifte sig med Nathan Söderblom. 1898 lade Lydia Wahlström fram sin licentiatavhandling. Hon började omedelbart därefter trycka

licentiatavhandlingen för att kunna disputerat på den för doktorsgraden – men hade därmed avstått från den utvidgning av forskarinsatsen som normalt krävdes för att kunna göra akademisk karriär. Varför hon avstod från att fördjupa sina studier till avhandlingen vet man inte; möjligen var det ekonomiska skäl som låg bakom. Fadern hade två år innan uttalat sig om att kostnaderna blev för höga för den långa utbildningen.

Lydia Wahlström disputerade i historia hösten 1898 och blev därmed den fjärde kvinnan i landet som nådde doktorsgraden och den andra kvinnan efter Ellen Fries, som disputerat i historia. Därefter begav hon sig till England. Då hon återkom därifrån våren 1900 promoverades hon och tillträdde tjänsten efter Ellen Fries som studierektor vid Åhlnska skolan i Stockholm.

Lydia Wahlström släppte inte det historiska intresset. Hon skrev mycket, särskilt under åren 1914–1917. Då publicerades hennes *Gustavianska studier*, en samling biografier från gustaviansk tid, *Svenskar från förra seklet*, över bland andra Erik Gustaf Geijer och Fredrika Bremer samt ett större arbete, *Sverige och England under revolutionskrigens början*. Sent omsider fick hon erkännande för sitt vetenskapliga författarskap genom att hon 1939 vid 70 års ålder tilldelades professors namn.

Författarskap

Såväl intrycken från barndomen och skolgången som från studietiden kom att sätta djupa spår i Lydia Wahlströms senare verksamhet. Det framgår även i hennes författarskap, som återgår på självupplevda intryck såsom boken *Min fars dotter*, utkommen 1920 och självbiografin *Trotsig och försagd. Mitt livs minnen*, utkommen 1949. Hennes författarskap var omfattande. Förutom avhandlingen publicerade hon forskning inom sitt eget ämne svensk och internationell historia. Därutöver skrev hon om samtidsfrågor; *Politiskt och kyrkligt, kvinnligt och okvinnligt* är underrubriken på en av hennes böcker om nutidsfrågor. Hon tillhörde de aktiva antinazisterna och skrev om nazismens världsåskådning. Hon utgav reseskildringar och ägnade sig tidvis åt skönlitterärt författarskap. Framför allt uppmärksammade hon kvinnofrågorna och utgav flera böcker om den svenska kvinnorörelsen, bland andra en historisk översikt, benämnd *Den svenska kvinnorörelsen*, utgiven 1933. Hennes utgivna skrifter omfattar trettioalet titlar.

Ett framträdande tema även i hennes skönlitterära alster, som också kallas idéromaner, är hur kvinnornas villkor måste förändras. Flickor skall uppfostras till att bli mer självständiga, mannen måste ta mer ansvar för hem och familj för att kvinnan skall kunna få utrymme för sig själv och sina intressen. Det vore ett resursslöseri att inte nyttja kvinnornas potential, deras insatser skulle behövas för att vitalisera det svenska samhällslivet.

Dessa åsikter som i vår tid uppfattas som en riklig utveckling mot jämställdhet, mötte vid 1900-talets början inte bara motstånd utan också många elaka satiriska kommentarer. Det krävdes mod för att föra fram sådana idéer.

Lydia Wahlström. Bildarkivet UUB.

Yrkesliv och offentlig verksamhet.

Lydia Wahlström flyttade till Stockholm när hon blev studierektor vid Åhlnska gymnasiet i Stockholm, en post som hon innehade i 34 år. Därmed inleddes också hennes politiska aktivitet.

Vid ett offentligt möte 1902 om kvinnlig rösträtt, utlyst av Fredrika-Bremer-förbundet, debuterade hon som folktalare. Hon deklarerade sig vara högerkvinna och som sådan blev hon medlem av den första styrelsen av Stockholmsföreningen för Kvinnans Politiska Rösträtt 1902.

Rösträttsrörelsen kom att uppta mycket av hennes tid. Hon var styrelseledamot i dess stockholmsförening åren 1902–1909, och ordförande de tre sistnämnda åren. Hon var verkställande ledamot av Landsföreningen för Kvinnans Politiska Rösträtt åren 1907–1911 och ordförande i Landsföreningen 1909–1911. Hon hade ofta en stor publik av både kvinnor och män när hon uppträdde. Hennes talang var obestridlig och hon kunde konsten att fånga publiken. Hon drog igång en omfattande föredragsverksamhet, hon initierade bildande av nya föreningar ute i landet och hon träffade riksdagsmän och regeringsledamöter i syfte att informera och utöva påtryckningar för rösträttsfrågan.

Lydia Wahlström blev en självständig politisk kraft. Hon tillhörde

inte något parti. Visserligen benämnde hon sig själv som högerkvinna, men det fanns inte något högerparti vid denna tid; Allmänna Valmansförbundet bildades ju först 1904 och det dröjde som ovan nämnts till 1913 innan partiet öppnades för kvinnor som partimedlemmar.

Landsföreningen för Kvinnans Politiska Rösträtt var från början politiskt neutral, men organisationens politiska neutralitet sprängdes då de liberala och socialdemokratiska medlemmarna bestämde att LKPR skulle stödja vänstern i 1911 års valrörelse. Lydia Wahlström lämnade därmed ordförandeposten.

Samtida röster om Lydia Wahlström.

Lydia Wahlström gav ett starkt intryck på dem som träffade henne. Britta Mannerheim, som var guddotter till Lydia Wahlström har samlat några uttalanden om henne. Nanna Svartz berättade i sina memoarer om ett föredrag av Lydia Wahlström från 1905 :

Lydia Wahlström var kristallklar i sitt resonemang, medryckande men inte sällan ganska aggressiv. Alla slöfockar fick sig en ordentlig läxa. Det gällde att inse sin plikt mot samhället, det gällde att gripa in i uppfostrings- och skolfrågor, det gällde också krav på rättvisa vid behandling av kvinnornas livsbetingelser. Var och en måste göra en insats och se till att förvalta sitt pund på bästa sätt.

Om Lydia Wahlström som lärare skrev Nanna Svartz vidare:

Vi hyste en stor beundran för Lydia Wahlström, hennes utomordentliga kunnande, hennes suveräna replikeringskonst, hennes entusiasm för kvinnans framtid. Hennes stundom vassa tunga ingav ibland fruktan, men vi var utomordentligt imponerade av hennes fullständiga oräddhet. Liksom hon var kroppsligt kraftig och rak i ryggen var hon andligt rakryggad. Hon ville också få sina elever att utan omsvep säga sin mening, att gå i bräsch för utvecklingen, inte minst då det gällde de speciella kvinnoproblemen.

Erik Hjalmar Linder skrev i sina minnen om Lydia Wahlström:

Hon är en av de människor som det är ett privilegium att ha fått möta på nära håll. Denna emancipissa, cyklist och friluftsmänniska från vandrarepokens tid, betraktad som 'maninna' av emancipationens fiender och som skräcködlar av ganska många män, var en av de självständigaste människor jag råkat. Hon var kunnig historiker och ändå energiskt nutidsorienterad, ansågs konservativ, men predikade liberala idéer ...

Slutord om Lydia Wahlström

Lydia Wahlström var under sitt långa liv – hon levde till 1954 – verksam som historiker, författare och pedagog och hon intog en ledande ställning inom kvinnorörelsen. Hon var med från början 1902 då Stockholms förening för Kvinnans Politiska Rösträtt grundades och kom att sätta sin prägel på rörelsen framför allt som ordförande i stockholmsföreningen och landsföreningen. I rösträttsfrågan var hennes uppfattning att kvinnlig rösträtt inte bara var en rättighet utan även en skyldighet. I detta sammanhang bör också nämnas hennes uppdrag som styrelseledamot i Fredrika-Bremer-förbundet åren 1904–1921, där hon var förbundets vice ordförande under 12 år.

Hennes politiska intresse varade livet ut. I fråga om att motverka socialismen förklarade hon sig vara stockkonservativ, men när det gällde förändringar i kvinnans ställning var hon utpräglad förändringsinriktad. Hon verkade som folkbildare med föreläsningar och deltog i otaliga diskussioner. Hon levde i en tid då många förändringar skedde inte minst för kvinnorna och hon bidrog i hög grad därtill. Hennes arbete måste ses i ett sammanhang; hon var oförtröttligt verksam i yrkesliv och föreningsliv, med författarskap och föreläsningar för att skapa opinion för kvinnofrågorna.

Litteratur

- Nicklasson, Stina, *Högerns kvinnor. Problem och resurs för Allmänna Valmansförbundet 1900–1936/37*. 1992.
- Nicklasson, Stina, *Sofiasystemen som blev politiker. Bertha Wellin, pionjär för moderat politik*. 1995.
- Nicklasson, Stina, *Kvinnors väg till fullvärdigt medborgarskap*. 1997.
- Nicklasson, Stina, *Inte en dag utan en rad. Cecilia Milow, visionär social pedagog, opinionsbildare och pionjär*. 2004.
- Strömholm Gunilla (red.), *Lydia Wahlström. Till hundraårsminnet av hennes doktorsdisputation 1898*. 2000.
- Hammar, Inger, *Prästdottern som blev kvinnoakskvinna*.
- Strömholm, Gunilla, Lydia Wahlström och Uppsala Kvinnliga Studentförening Odén, Birgitta, *Lydia Wahlströms forskarutbildning*.
- Nicklasson, Stina, *Lydia Wahlström. En svensk föregångskvinna*.
- Entzenberg, Sonja, *Revision och förnyelse. Om Lydia Wahlströms skönlitterära författarskap och hennes samhällspolitiska projekt*.
- Mannerheim, Brita, *Röster om Lydia Wahlström*.
- Wahlström, Lydia, *Den svenska kvinnorörelsen. Historisk översikt*. 1933.
- Wahlström, Lydia, *Trotsig och försagd: Mitt livs minnen*. 1949.
- Östberg, Kjell, *Efter rösträtten. Kvinnors utrymme efter det demokratiska genombrottet*. 1997.